

REFUGIATS AL SEGLE XXI SOM CAPAÇOS D'APORTAR SOLUCIONS?

Lluís Magriñà, s.j.

INTRODUCCIÓ: MOVIMENT DE PERSONES	3
1. ELS CONFLICTES COM A PRINCIPAL MOTIU DE DESPLAÇAMENT	
1.1. Conflictes actius al món	6
1.2. Causes i tipologia dels conflictes	7
1.3. Conflictes futurs	9
2. QUI ÉS UN REFUGIAT? UNA PROPOSTA MÉS ÀMPLIA	
2.1. Refugiats i doctrina social de l'Església	11
2.2. Refugiats i desplaçats interns (IDP)	13
2.3. Els refugiats als campaments	14
2.4. Refugiats i sol·licitants d'asil en àrees urbanes	16
2.5. Els joves refugiats i la importància de l'educació	16
2.6. Immigrants presos	17
2.7. Persones sense estat	18
2.8. Retorn i reintegració	19
3. ALGUNS REPTES ACTUALS	
3.1. Defensar els Drets Humans	22
3.2. Quan es relaciona refugiats i terrorisme	23
3.3. El tancament de fronteres: la creació de l'Europa fortalesa	24
3.4. Fons insuficients per als programes d'ajuda als refugiats	26
CONCLUSIÓ	28
PREGUNTES PER DISCUTIR EN GRUPS	29
APÈNDIX	31

Lluís Magrinà, s.j. És director internacional del Servei Jesuïta al Refugiat (JRS).

INTERNET: www.fespinal.com • Dibuix de la portada: Roger Torres • Edita CRISTIANISME I JUSTÍCIA • R. de Llíria, 13 - 08010 Barcelona • tel: 93 317 23 38 • fax: 93 317 10 94 • info@fespinal.com • Imprimeix: Edicions Rondas, S.L. • ISSN: 0214-6495 • ISBN: 84-9730-134-X • Dipòsit legal: B-1865-2006 • Maig 2006

INTRODUCCIÓ: MOVIMENT DE PERSONES

Fa uns mesos vaig conèixer, a Madrid, una dona boliviana que havia emigrat a Espanya, on vivia sense documents, per la qual cosa estava fora de la llei a la seva nova llar. Li vaig preguntar per què va abandonar Bolívia. “A Bolívia -em va contestar- ningú no es preocupava per mi. L’Estat no proporciona cap tipus de protecció als ciutadans de més edat i, si m’hi hagués quedat, hauria passat la resta de la vida en la misèria i la inseguretats”.

Aquesta dona és només una dels milions de persones que han deixat els seus llocs d’origen i que, avui, viuen en un altre país o regió. Segons estimacions recents de l’ONU i de l’OIT, hi ha gairebé 200 milions de persones en moviment, de les quals, 120 milions són emigrants laborals i les seves famílies. Vint milions de treballadors africans viuen i treballen fora dels seus països d’origen i, segons els mateixos càlculs, un de cada deu treballadors africans viurà i treballarà fora del seu país el 2015.

Hi ha hagut tres grans moviments de persones durant els primers anys del segle XXI: de l’Est a l’Oest d’Europa, en un procés que va començar amb la caiguda del comunisme i l’esfondrament de la Unió Soviètica; de l’Amèrica Central i del Sud cap als Estats Units, i, evidentment, els moviments interns dins de l’Àfrica. L’abaratiment dels transports internacionals, l’arribada de les comunicacions i de les indústries informatives a les regions d’ingressos baixos i mitjans, l’eclosió de la indústria

del tràfic de persones, unit a la necessitat dels països més rics de mà d'obra forània que compensi l'estancament demogràfic, han convertit la immigració en el fenomen més important dels darrers anys.

La immigració és, avui en dia, un assumpte de dimensions globals que no es pot tractar país per país. El moviment de persones és, doncs, un dels aspectes marcats per la globalització.

---

un de cada deu
treballadors africans
viurà i treballarà
fora del seu país
el 2015

En aquest context, cada vegada resulta més difícil delimitar la línia que separa els moviments de població “voluntaris” dels “involuntaris”, de persones que fugen perquè les seves vides estan amenaçades i/o que tracten d'escapar de la pobresa i de la injustícia social, dels qui han estat desplaçats per la força i dels qui s'han exiliat per decisió pròpia. En molts països, no només no es donen les condicions de supervivència, sinó que aquestes condicions són extremes. La gent es desplaça d'un lloc a un altre buscant una vida millor o buscant seguretat enfront d'un medi hostil. Així doncs, no podem simplificar la situació i quedar-nos amb la idea que aquella dona que va deixar Bolívia, patint per la

seva supervivència, tenia una altra opció o elecció, i que res ni ningú no la va forçar a abandonar el seu lloc d'origen.

El desplaçament forçós

De totes maneres, no tractarem aquí els 200 milions de persones que han emigrat, sinó dels gairebé 50 milions d'individus que es poden classificar com a persones *desplaçades forçosament*, segons la concepció tradicional i legal del terme; és a dir, refugiats i persones desplaçades internes. No obstant això, cal tenir en compte que aquesta categorització col·loquial de les persones que han abandonat la seva llar, per una raó o per una altra, no sempre és possible. De fet, hi ha un *maremàgnum* de definicions i identificacions que, de vegades, es solapen fins a permetre establir un “nexa entre immigració i refugi”.

Avui, més que mai, els refugiats formen part d'un fenomen migratori complex en el qual es combinen factors polítics, ètnics, religiosos, econòmics, mediambientals i de drets humans.

El concepte de refugiats que utilitzaré aquí el prenc de la definició feta per l'Església, “*refugiats de facto*” (vegeu la pàg. 12), que conté una visió més àmplia que la definició elaborada per la Convenció de Ginebra sobre Refugiats del 1951. És una definició que encaixa més en el treball que realitza el Servei Jesuïta al Refugiats (JRS): abunda sobre les causes principals del desplaçament forçat, alhora que recomana formes d'actuar en la defensa i la protecció dels refugiats i les persones desplaçades a la força.

Definició de la Convenció de les Nacions Unides
sobre el status dels Refugiats i dels apàtrides (Ginebra, 28.07.51)

“El terme refugiats s’aplicarà a tota persona... que, degut a fonamentats temors d’ésser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a determinat grup social o opinions polítiques, es troba fora del país de la seva nacionalitat i no pugui, o, per causa de l’esmentada por, no vulgui acollir-se a la protecció de tal país; o que, no tenint nacionalitat o trobant-se, fora del país on abans hi tingués residència, no pugui o no vulgui tornar-hi” (Art. 1,A.2).

Definició de treball de les Nacions Unides
sobre els Desplaçats Interns

“Persones que han estat forçades a fugir de casa seva de sobte o inesperadament en gran nombre, com a resultat de conflictes armats, lluites internes, violacions sistemàtiques dels DDHH, o desastres naturals o provocats per l’home, i que estan dins del territori del seu propi país”.

1. ELS CONFLICTES COM A PRINCIPAL MOTIU DE DESPLAÇAMENT

Els conflictes continuen sent la causa principal del desplaçament: expulsen de les seves llars milions de persones cada any, destrueixen cases i arrasen terres de conreu. La xifra ingent de persones refugiades i desplaçades -50 milions a tot el món- es deu, principalment, als conflictes. Molt sovint, els civils es converteixen, de forma deliberada, en objectius militars, encara que el més freqüent és que, senzillament, quedin atrapats en el foc creuat de les diferents faccions combatents, a les quals sembla que el seu patiment els importi poc o gens. De les situacions de refugi en les quals el JRS treballa en 52 països, només els refugiats de Butan, dels quals en viuen més de 100.000 al Nepal, no són el resultat directe d'un conflicte armat.

1.1. Conflictes actius al món

En l'actualitat hi ha, com a mínim, 31 grans conflictes actius al món. Cada un tindrà les seves causes específiques i particulars i la seva manera de desenvolupar-se, però, a la llum del que

veiem, sí que podem dir que són estranyes les guerres genuïnament internacionals i que la majoria de conflictes armats actuals són guerres civils. És a dir, conflictes en els quals un grup organitzat, o diversos, s'enfronten a l'Estat usant la violència.

Fent un recompte ràpid, en trobem a Colòmbia, Libèria, Sri Lanka, el Sudan, la República Democràtica del Congo, Burundi, Indonèsia i Angola, que han patit conflictes civils armats llargs. És obvi que es tracta d'una llista reduïda i, en absolut, exhaustiva. La majoria dels conflictes civils no són fets aïllats: normalment hi ha una dependència d'agents externs i cal que el subministrament d'armes procedents de l'estranger toqui d'una manera o altra els països veïns.

La Guerra a la República Democràtica del Congo, per exemple, encara que es va originar a partir d'un conflicte civil entre govern i grups rebels, va atraure exèrcits estrangers de la regió dels Grans Llacs, i fins i tot de més enllà: tropes d'Uganda, Ruanda, Zimbabwe, Angola i Namíbia han participat, en un moment o en un altre del conflicte, seguint els seus interessos polítics i econòmics.

El conflicte civil a Colòmbia també ha tingut conseqüències als països veïns, especialment a Veneçuela, on estan operant grups armats, fet que és una font de tensió entre ambdós països, amb conseqüències desestabilitzadores a tots dos costats de la frontera. Cada vegada hi ha més refugiats que creuen la frontera colombiana intentant fugir de la violència per trobar refugi en altres països veïns.

1.2. Causes i tipologia dels conflictes

En la base de la majoria dels conflictes es troba la lluita pel control, ja sigui del govern o del territori. Les raons

que s'amaguen rere un enfrontament poden variar d'un conflicte a un altre, encara que hi ha causes comunes en la majoria dels casos:

---

la majoria de conflictes armats actuals són guerres civils

A. La inestabilitat política i el fracàs de l'Estat

L'ensorrament de la seguretat nacional i el debilitament de l'Estat nacional són situacions comunes que viuen els països en conflicte. Els conflictes armats es caracteritzen per la fragmentació de l'autoritat política. Com més dèbil sigui l'Estat, més inestable serà, ja que no tindrà els recursos necessaris per fer imperar la legalitat. I aquest fet s'agreuja quan l'Estat pren dels seus ciutadans més que no el que els torna en forma de serveis, quan explota econòmicament certs sectors de la població o quan la corrupció es generalitza i no desenvolupa la legalitat. Sota condicions com aquestes, sorgeix el ressentiment contra l'Estat, fet que, en el cas d'estats dèbils, serà contrarrestat des del govern amb mesures molt dures, creant el caldo de cultiu que fa que certs grups s'aixequin contra el que consideren un govern sense legitimitat. Aquesta és la situació viscuda recentment a Haití.

No són pas pocs els estats nacionals que s'han ensorrat: Somàlia, l'antiga Iugoslàvia, Libèria, Sierra Leone i, per descomptat, l'extingida Unió Soviètica, en serien exemples als quals es podrien afegir en un futur altres Estats. En molts països, els ciutadans han perdut la confiança en la capacitat del govern per poder-los o voler-los protegir. A Rwanda i Burundi, l'aparell governamental ha quedat en mans de faccions minoritàries que han fet diferències entre uns ciutadans i els altres. Quan l'economia es comença a debilitar o hi ha un canvi en l'equilibri de forces dins del país, els governs cauen en la temptació de recórrer a l'ús de la força per controlar el poble.

Els estats debilitats també tenen la tendència a implicar-se en conflictes externs per desviar, d'aquesta manera, la pressió internacional, o bé per fer-se amb els recursos d'altres països. Aquesta teoria permet explicar, en part, la causa de la guerra entre Etiòpia i Eritrea.

---

entre les
causes comunes
dels conflictes
trobem la
desigualtat econòmica

B. Les aspiracions històriques d'un grup ètnic

Els conflictes que impliquen grups armats en guerra contra un estat per assolir la independència de la seva regió o

nació han estat molt comuns els darrers temps. Quan un grup té una identitat nacional diferent, es pot sentir molest de formar part d'un estat més ampli. I encara més si percep que el govern central no respecta els seus drets com a minoria cultural, religiosa o social.

Una vegada més, entra en joc la qüestió de com es legitima un estat als ulls d'altres grups o sectors. Només cal fer un cop d'ull a les sagnants guerres que van devastar l'antiga Iugoslàvia durant els 90 per veure que hi ha un conflicte en potència quan grups ètnics diferents refusen acceptar el mandat d'un govern central. Als Balcans, els poders centrals, a Sèrbia, van negar la independència primer a Croàcia i després a Bòsnia-Herzegovina, pel simple fet que, en aquests territoris, la població d'ètnia sèrbia era important.

C. La motivació econòmica

Entre les causes comunes dels conflictes trobem les diferències econòmiques, l'ús i la distribució desigual dels beneficis dels recursos naturals i la cobdícia. La presència de recursos minerals, como ara petroli, diamants o altres, és un esperó perquè grups o regions tractin de fer-se amb el control d'aquelles matèries primeres, especialment si es té en compte que els beneficis econòmics d'aquests recursos no es distribuïran ni amb justícia ni amb equitat.

Aquest ha estat un dels factors clau que s'amaga rere la llarga guerra secessionista a la província indonèsia d'Atjeh, on un moviment independentista està lluitant contra el govern central des del 1976, en una guerra que ja

s'ha saldat amb 12.000 morts i desenes de milers de persones desplaçades. Amb grans reserves de petroli, gas natural, fusta sense explotar, pesca i plantacions de palma i cautxú, la província ha generat una gran part dels ingressos d'Indonèsia.

Polítics i activistes locals s'han adonat que Atjeh s'hauria de beneficiar més de l'explotació dels seus recursos econòmics. Abans del 2003, exceptuant un petit percentatge dels beneficis generats a la zona, tot anava a parar a les arques del govern central, en comptes de distribuir-se a l'empobrida Atjeh. Barrejats amb un sentiment històric i d'identitat dels habitants, aquests factors econòmics s'han convertit en un dels estímuls principals d'aquest llarg conflicte.

D. Conflictes específics postcolonials

Principalment a l'Àfrica, encara que també en altres parts del món com Indonèsia i Timor Oriental, molts conflictes apareixen durant els processos de descolonització. La retirada dels poders colonials, entre les dècades de 1940 i 1970, es va fer unes vegades sense tenir en compte les realitats nacionals dels països que abandonaven, d'altres, de forma precipitada, deixant enrere un buit que van omplir lluites pel poder d'uns grups ètnics contra els altres.

Així va succeir en molts països africans, on les fronteres dels nous estats s'havien establert sense considerar les realitats ètniques o les fronteres tradicionals, i on les metròpolis havien atiat deliberadament les divisions entre els diferents grups, seguint l'estratègia del "divideix i venceràs".

El conflicte de Burundi, que encara dura, té les arrels en les seqüeles immediates de la retirada del règim colonial belga, el 1962. A continuació va explotar la rivalitat entre hutus i tutsis. Només durant els darrers deu anys, unes 300.000 persones han mort en el conflicte de Burundi, i en l'actualitat hi ha unes 800.000 persones desplaçades de les seves llars com a conseqüència de la guerra.

---

el denominador comú
en tots els conflictes
és que la immensa majoria
de les víctimes
són civils

A aquesta anàlisi superficial sobre les causes dels conflictes, n'hi podríem afegir més: la facilitat d'adquirir armes lleugeres, els conflictes mediambientals -per exemple, les lluites per l'aigua, i els conflictes per raons religioses.

No obstant això, el denominador comú en tots els conflictes és que la immensa majoria de les víctimes són civils.

1.3. Conflictes futurs

Segons l'Institut Internacional d'Investigació per la Pau d'Estocolm (SIPRI), els conflictes del futur estaran marcats per disputes locals entre identitats enfrontades, per reclamacions territorials i pel control de les institucions polítiques. Els conflictes comunitaris són el resultat de la crisi dels estats, del

fonamentalisme radical, de la manca de recursos i de les desigualtats objectives o subjectives. Allà on el tribalisme, l'etnonacionalisme o les diferències religioses són evidents, el conflicte arriba fomentat per l'ambició d'uns líders que llancen les seves arengues en nom d'una identitat ètnica o religiosa. Quan el poder està en discussió, els problemes

econòmics faciliten l'aparició de caps de turc, com constatem, avui en dia, en els països on es va esfondrar el comunisme i els imperis, on la dislocació econòmica és una realitat i on les identitats ètniques han ressorgit.

Aquests conflictes provoquen moviments forçats de la població a l'interior i cap a l'exterior del país.

Glossari bàsic

Sol·licitant de asil: Tot aquell que fuig del seu país i demana que se li atorgui la condició de refugiat en un altre país.

Emigrant per motius econòmics: Tot aquell que deixa la seva llar per cercar un treball i un nivell de vida millors en un altre lloc.

Immigrant: Tot aquell que ingressa en un altre país per arrelar-s'hi.

Desplaçat intern: Tot aquell que abandona la seva llar per por a ser perseguit, però sense creuar cap frontera internacional.

Refoulement o deportació: Tot aquell sol·licitant d'asil o refugiat que és repatriat a la força.

Refugiat: Tot aquell que abandona el seu país o no hi pot tornar degut a fonamentats temors de ser perseguit per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a determinat grup o opinions polítiques.

Repatriació: Les persones poder tornar al seu país d'origen voluntàriament. Si són obligades a fer-ho en contra de la seva voluntat es coneix com "repatriació forçosa" i i és equivalent a *refoulement* o deportació.

2. QUI ÉS UN REFUGIAT? UNA PROPOSTA MÉS ÀMPLIA

En la llei internacional i del refugiat, el concepte “refugiat” es descriu d’acord amb el que proposa la Convenció de les Nacions Unides del 1951 relativa a l’Estatut dels refugiats. La definició no abasta les persones que romanen desplaçades dins del seu país mateix, ni té en compte els desplaçaments massius de població a causa del col·lapse provocat per un conflicte o pels abusos dels drets humans. Moltes de les causes que legitimen la fugida no estan previstes a les definicions actuals (cf. les definicions de la pàg. 5).

2.1. Refugiats i doctrina social de l’Església

Els ensenyaments socials catòlics incorporen l’expressió “*refugiat de facto*”, que és “qualsevol persona perseguida a causa de la raça, religió, pertinença a grups socials o polítics; qualsevol víctima dels conflictes armats, de les polítiques econòmiques errònies o a causa de desastres naturals

i, per raons humanitàries, qualsevol desplaçat intern, és a dir, qualsevol civil tret per la força de casa seva pel mateix tipus de violència que genera refugiats, però que no ha creuat les fronteres nacionals”.

Aquestes persones desplaçades forçosament solen ser víctimes de les mateixes forces que són a l’origen dels refugiats, tot i que no s’ajusten a la

definició de l'ACNUR. En aquesta proposta més àmplia desenvolupada pels ensenyaments socials catòlics, els refugiats no són només els qui es troben als campaments, sinó que també inclouen els desplaçats interns, els qui demanem asil, els estrangers “sense

sostre” als assentaments urbans, els qui estan presos als centres de detenció d'immigrants i les persones sense Estat, els apàtrides. Aquesta definició més àmplia de “refugiats” és la que guia la tasca i la missió del Servei Jesuïta a Refugiats (JRS).

El document de "Cor Unum", de 1992, "*Refugiats: un repte de solidaritat*" desenvolupa aquest punt

Refugiats reconeguts legalment

3. Els conflictes humans i altres situacions que amenacen la vida són l'arrel de diversos tipus de refugiats. Molts són objecte de persecució per causa de la raça, de la religió, de la pertinença a un grup social o a una opció política. Aquest tipus de refugiats, i només aquest, són els que reconeixen explícitament dos importants documents de l'Organització de les Nacions Unides. Aquests textos jurídics no emparen moltes altres persones els drets humans de les quals són, igualment, trepitjats.

Refugiats 'de facto'

4. D'aquesta manera, no entren a les categories de la Convenció internacional les persones víctimes de conflictes armats, de polítiques econòmiques errònies o de desastres naturals.

Encara es nota actualment una tendència cada vegada més gran a reconèixer altres categories de persones com a refugiats de facto, per motius humanitaris, considerant la naturalesa involuntària de l'emigració... En el cas dels anomenats "emigrants econòmics", la justícia i l'equitat requereixen que es facin les distincions adequades. Els qui fugen de condicions econòmiques que n'amenacen la vida o la integritat física s'hauran de tractar d'una manera diferent dels qui emigren simplement per millorar la situació.

Pròfugs a l'interior del país mateix

5. Un nombre elevat de persones s'han vist expulsades per la força de casa seva, però no han creuat les fronteres nacionals. De fet, a causa de les revolucions i les contrarevolucions, la població civil es troba moltes vegades atrapada entre el foc creuat de les forces guerrilleres i de les forces governamentals que s'enfronten per motius ideològics o per la possessió de terres o recursos naturals. Per motius humanitaris, aquests fugitius la Convenció del 1951 els hauria de considerar com a refugiats, ja que són víctimes del mateix tipus de violència.

2.2. Refugiats i desplaçats interns (IDP)

Les tendències actuals indiquen que, mentre que el nombre de refugiats al món no creix gaire, el nombre de desplaçats augmenta sense parar (vegeu l'Apèndix, al final del Quadern). Una explicació possible és que els països implicats són més contraris que mai a rebre refugiats i a permetre que puguin abandonar el país, tancant fronteres o fent-los la vida més difícil. Quan això passa, la persona, encara que romangui dins de les fronteres del seu país, no rep la mateix atenció o reconeixement que un refugiat acollit a la definició de la Convenció de Ginebra.

Això sol fer més difícil i delicada la tasca de les organitzacions humanitàries que treballen amb desplaçats interns, com és el cas del JRS. Els desplaçats interns normalment no criden l'atenció. Se'ls exclou de la majoria de les estadístiques dels refugiats i tendeixen a ser invisibles per als mitjans de comunicació i els governs. Això els fa molt més vulnerables. Són els refugiats oblidats, per dir-ho d'aquesta manera, el clam dels quals s'ha d'escoltar, i el patiment dels quals cal pal·liar com el de qualsevol altre persona que s'ha vist obligada a fugir de casa seva per la violència.

Per tots aquests motius, el Servei Jesuïta a Refugiats dona una gran importància a la tasca que desenvolupa amb els desplaçats, en sintonia amb el nostre mandat de servir, especialment, qui més ens necessita i aquells la veu dels qual no atén la resta del món. El JRS treballa amb IDP a Indonèsia, el Sudan, Colòmbia, Angola, Burundi, Libèria, Costa d'Ivori, Sri Lanka, la

República Democràtica del Congo i a molts altres indrets.

Hi ha una gran diferència entre treballar amb refugiats i fer-ho amb desplaçats interns. Quan algú es converteix en refugiat vol dir que ha escapat del seu país i ha entrat en una terra veïna en la qual espera rebre suport legal i material de l'ACNUR, de governs i d'altres organitzacions el mandat i l'obligació de les qual és protegir-los. No obstant això, quan una persona roman desplaçada dins de la seva mateixa nació, ha de continuar vivint sota el mateix règim, que sol ser el que va causar el problema que la va obligar a anar-se'n.

Una organització que treballa amb desplaçats n'ha de cobrir totes les necessitats, ja que no disposen de cap mena de protecció física o legal. És més, quan les víctimes d'un conflicte es troben als països afectats pel conflicte, les possibilitats de respondre a les seves necessitats és molt reduïda, ja que el sistema humanitari internacional té menys possibilitats i, tot sovint, menys voluntat d'intervenir.

Alguns exemples de refugiats i desplaçats interns (IDP)

Un repàs ràpid a les xifres estimades de refugiats i de desplaçats interns en alguns països on hi és present el Servei Jesuïta a Refugiats revela la magnitud d'aquesta tragèdia humana:

1. *El Sudan*, a l'Àfrica Oriental, és el país del món amb el nombre més alt de desplaçats interns (IDP), amb una xifra d'entre 5 i 7 milions de persones desplaçades forçosament com a conseqüència de la guerra entre les forces del

govern i l'Exèrcit d'Alliberament del Sudan (SPLA).

2. *Colòmbia*: la llarga i cruel guerra civil, que enfronta les forces del govern, les guerrilles i els paramilitars, ha tingut efectes devastadors entre la població del país. Moltes persones s'han vist obligades a desplaçar-se en nombroses ocasions, i tot i que és difícil fer-ne el càlcul, s'estima que a la regió hi ha 2,9 milions de desplaçats.

3. *Angola*: quan es va signar l'alto al foc entre el govern angoleny i els rebels d'UNITA l'abril del 2002, després de gairebé trenta anys de guerra civil, es calculava que dins del país hi havia més de 3 milions de persones desplaçades, a banda de 400.000 més refugiades a les nacions veïnes. Avui dia, estan en marxa els programes de repatriació i reasentament, malgrat que el país encara està infestat de mines antipersona i no té les infraestructures bàsiques, com a conseqüència dels efectes devastadors de dècades de conflicte.

4. *Indonèsia*: a començaments del 2003, hi havia 1,4 milions de desplaçats a Indonèsia, principalment a les Moluques i Atjeh. Les Moluques han patit, des de fa quatre anys, enfrontaments sectaris que han desplaçat centenars de milers de persones, mentre que el conflicte a Atjeh ha estat testimoni d'abusos flagrants als drets humans de la població civil, tant per part del govern com dels rebels secessionistes. El 2004 quedaven en la zona al voltant de 500.000 desplaçats.

5. *La República Democràtica del Congo*, després d'anys de conflicte, té més de 2 milions d'IDP i també és l'origen d'un gran nombre de refugiats que

viuen als països veïns. Fa ben poc, ha saltat l'alarma davant de noves violències ètniques a l'est del país, que podrien degenerar en un genocidi a gran escala si no hi intervé una força internacional de pau.

A aquests exemples, hi podem afegir la guerra de Burundi, que va provocar prop de 400.000 IDP, reasentats en 226 campaments repartits per tot el país, així com 300.000 refugiats a la veïna Tanzània. Actualment estan en marxa processos de repatriació. El conflicte a Libèria també va provocar que centenars de milers de persones fugissin de casa, uns cap al Monròvia, la capital del país; altres cap a les regions frontereres amb Guinea, i milers més han creuat la frontera, buscant refugi ja sigui a Guinea o a Sierra Leone. Al nord d'Uganda, a l'Àfrica Oriental, el conflicte civil, que enfronta el govern i forces rebels, es va intensificar, i les seves conseqüències han estat, d'una banda, el deteriorament de la seguretat i, de l'altra, més desplaçaments de la població civil: actualment, més d'un milió de persones viuen desplaçades a causa del conflicte (vegeu l'Apèndix al final del Quadern).

2.3. Els refugiats als campaments

La feina clàssica d'un organització humanitària d'ajuda als refugiats és assistir-los en campaments i assentaments. Qui pateix un desplaçament de llarga durada necessita aliments, recer, aigua, sanejaments, educació, formació d'educadors, serveis socials, activitats de desenvolupament i dispensaris de salut. Els campaments de refugiats van

des de petits emplaçaments per a 50 persones -hi ha més de 1.000 petits assentaments per als refugiats de Sri Lanka, a l'Índia- fins als de 150.000 o més, com els que trobem per als refugiats burundesos a Tanzània.

Alguns refugiats es troben en presons controlades per forces de seguretat, com els va passar als vietnamites i als cambotjans a Tailàndia i Malàisia. D'altres s'hostatgen en pobles als països veïns, com molts dels liberians que van arribar a la Costa d'Ivori o a Guinea, o els colombians a Veneçuela. D'altres, com els *karen* de Birmània, han estat mantenint una guerra contra la majoria birmana durant més de 50 anys. Els *karen* viuen al llarg de la frontera tailandesa com a refugiats.

No obstant això, quan un refugiats aconsegueix abandonar el seu país i demanar asil i protecció en una altra nació, el seu destí sol ser un campament de refugiats i no la integració a la societat del país d'acollida, la qual cosa el condemna a viure els anys d'exili en les condicions menys ideals.

El camp de refugiats de Kakuma és un paradigma de com en pot arribar a ser, de dura, la vida per als refugiats. Kakuma es troba a les terres desèrtiques del nord de Kenya. És un lloc aïllat, d'una bellesa aspra, però gens acollidora. Tempestes de sorra i pols recorden la naturalesa inhòspita i hostil d'un desert que s'ha convertit en la llar de 90.000 homes, dones i nens refugiats.

La majoria dels refugiats dels campaments van arribar a Kenya procedents de les veïnes Sudan, Somàlia, Etiòpia, Uganda, Burundi i Rwanda, després de fugir dels seus països d'origen per la

guerra, el temor a les persecucions i, fins i tot, a morir. No poden tornar a casa per la situació que s'hi viu, i estan obligats a continuar al campament, en unes condicions que comporten riscos i dificultats propis. Molts refugiats han estat llanguint, durant anys, en el mitjà aciac de Kakuma.

---

les agències humanitàries estan sent testimonis de la naturalesa deshumanitzadora dels campaments de refugiats

---

Les agències humanitàries i d'ajuda estan sent testimonis, a la major part del continent africà, de la naturalesa deshumanitzadora dels campaments de refugiats. En molts casos, l'accés està completament bloquejat, la qual cosa vol dir que els refugiats no es poden arriscar a sortir a recollir llenya per cuinar. També tenen vedat comerciar als mercats locals. Treballar fora del campament està prohibit estrictament. Aquestes condicions i restriccions ajuden a crear i a interioritzar encara més el sentiment de misèria entre els refugiats. Als campaments de Kiziba i Gihembe per a refugiats del Congo, a Rwanda, per exemple, ara tenen prohibit cultivar les terres que els envolten i, com passa en molts altres campaments a l'Àfrica, les racions alimentàries han disminuït temporalment a un 60%. Totes aquestes condicions tenen com a efecte la des-

moralització dels refugiats, fins al punt que alguns acaben abandonant el país d'acollida i tornant al seu, malgrat que les causes que els van obligar a fugir no hagin estat resoltes.

2.4. Refugiats i sol·licitants d'asil en àrees urbanes

Un grup, invisible relativament, de persones desplaçades forçosament són els refugiats estrangers que, com a protecció, proven de passar inadvertits en alguna àrea urbana del món. S'incorporen al ben conegut moviment de camperols pobres que intenten sobreviure a les ciutats. El Servei Jesuïta a Refugiats treballa amb refugiats urbans proporcionant-los assistència legal i social. Entre aquestes ciutats hi ha Bangkok, Phnom Penh, Roma, Nairobi, Kampala, Johannesburgo, Pretoria, Harare, Lusaka i Addis Abeba, entre altres. Tractem de pal·liar-ne el patiment amb beques i formació vocacional, microprojectes, així com amb assistència alimentària, mèdica i allotjament. D'altra banda, els acompanyem amb assessoria legal, mitjançant procediments perquè se'ls atorgui l'estatut de refugiats i també treballem en l'educació de l'opinió pública davant d'aquest fenomen.

2.5. Els joves refugiats i la importància de l'educació

Cada any, el 20 de juny, organitzacions i persones compromeses en la tasca amb els refugiats celebren el Dia Mundial del Refugiat. Fa tres anys, el 2003, la celebració es va consagrar als

refugiats joves, amb el lema oficial "La joventut refugiada, construint el futur". La decisió d'incidir en aquest grup de refugiats, particularment vulnerable, té una gran importància i significació. Segons l'ACNUR, el terme "joventut" abasta les persones entre els 13 i els 25 anys, des dels adolescents fins als primers anys de l'edat adulta. Aquest grup s'enfronta a perills molt específics i és vulnerable especialment en temps de guerra i conflicte, la causa principal, com ja hem vist, de desplaçament.

Quan una nació sucumbeix a un conflicte, provocant un desplaçament a gran escala, l'educació dels joves queda interrompuda, i es priva, de vegades, tota una generació d'un dret bàsic. És per això que considerem que l'educació en situacions d'emergència és un dels pilars de l'assistència humanitària, juntament amb la provisió d'aliments, el recer i el tractament mèdic. L'educació manté viva l'esperança dels refugiats d'un futur per a ells i per als seus fills. L'educació desenvolupa també un paper en el foment de la pau, de la justícia i de la reconciliació: l'escolarització implica un procés de socialització que dona als refugiats els coneixements necessaris per viure junts en comunitat. És una força d'integració que no només dona estabilitat social, sinó que també els ensenya a aprendre, a fer i a desenvolupar-se personalment. Sense educació, disminueix l'autoestima de la gent jove, a la vegada que senten no haver tingut oportunitats en aquesta vida. Per això, l'educació s'ha de considerar com una part vital i integral de l'ajuda d'emergència als refugiats i als desplaçats interns.

Els joves refugiats s'han d'enfrontar a altres perills associats al conflicte. Sovint, se'ls separa de la família o, en el pitjor dels casos, queden traumatitzats per la pèrdua dels pares, germans i germanes. Estan exposats a l'explotació, l'abús sexual i una violència que deixa cicatrius profundes, molt difícils de guarir. El reclutament forçós en grups armats o els treballs forçats en temps de conflicte s'associen, en particular, als joves, malgrat que les convencions i els tractats internacionals han declarat il·lícites aquestes pràctiques. El Servei Jesuïta a Refugiats és un dels membres fundadors de la Coalició per aturar l'ús dels nens i les nenes soldats, un moviment que està posant l'atenció sobre els 300.000 nens que, segons que s'estima, *estan implicats en conflictes armats*.

El cost d'aquests abusos és molt alt. *Quin futur pot tenir una societat on la joventut s'ha vist arruïnada per la guerra i el desplaçament?* Quina oportunitat de desenvolupament futur té una comunitat amb un jovent sense educació i la vida del qual ha quedat marcada pel trauma, l'abús i el reclutament en exèrcits?

És un deure i un mandat per a les organitzacions com el Servei Jesuïta a Refugiats protegir els joves refugiats d'aquests abusos i ajudar-los a recuperar el dret a l'educació i a la salut en temps de desplaçament. Cal també facilitar-los activitats alternatives com ara programes formatius i sobretot ocupacions que els permeti generar ingressos, a fi que puguin tenir l'oportunitat d'un futur millor.

2.6. Immigrants presos

A banda de la manca de serveis bàsics i de llibertat de moviment, que s'associen a la vida als campaments, molts refugiats i sol·licitants d'asil que viuen en altres assentaments s'enfronten a amenaces com la detenció, l'assetjament i la discriminació. Moltes persones que han creuat les fronteres acaben als centres de detenció, necessitats d'assessoria laboral i cures pastorals. Aquestes detencions són, com a mínim, un símptoma que alguna cosa falla en el sistema internacional de protecció als refugiats, i un indicatiu del fracàs de molts països en la gestió de la immigració.

Es recorre a la detenció perquè se'ls escapa de les mans donar una solució constructiva al problema real (o imaginari) que suposa la presència d'estrangers. L'estress agreuja qualsevol problema previ a escala social, psicològica, espiritual o mèdica del detingut.

---

negar la ciutadania és,
en molts casos,
una forma de racisme
i discriminació racial

A la regió de l'Àfrica austral, la feina amb sol·licitants d'asil detinguts ha centrat una gran part de la tasca del JRS. A Zimbabwè, els sol·licitants d'asil solen ser detinguts i reclosos en presons properes a la frontera. A Zàmbia, hi ha hagut un gran nombre de casos de refugiats que han entrat al país per demanar

asil sense la documentació adequada i que han estat arrestats. Fins i tot a Namíbia, més recentment, s'ha disparat la pràctica de la detenció de les persones sense la documentació necessària. El Servei Jesuïta a Refugiats també treballa activament assistint a presoners en centres de detenció d'immigrants a Los Angeles, El Paso, Bangkok, Berlín, Austràlia, Malta i l'Àfrica austral. La nostra atenció als destinguts consisteix a visitar-los i oferir-los suport legal o documental, si és possible i útil, educació i atenció sanitària, així com programes de nutrició, cerca de parents... De vegades podem dur a terme accions per aconseguir que se'ls alliberi. D'altres, treballem perquè canviïn les lleis per les quals han estat detinguts inhumanament.

---

la més profunda
de les tasques,
la reconciliació
i la construcció de la pau,
es poden perllongar
durant dècades

2.7. Persones sense estat

El fenomen dels apàtrides demana una resposta més coherent. Hi ha una connexió clara entre la disputa per la nacionalitat i el desplaçament forçós. Les persones sense estat pateixen la doble ferida de veure com se'ls nega el retorn a la llar i, a la vegada, se'ls nega la na-

cionalitat. Molts dels butanesos refugiats al Nepal pertanyen, actualment, a aquesta categoria o estan en risc de convertir-s'hi. A la República Dominicana, a molts joves d'ascendència haitiana se'ls nega el certificat de naixement i la documentació, la qual cosa impedeix que accedeixin als serveis públics bàsics com l'educació i la salut, i els deixa amb el temor permanent a ser deportats de l'únic país que han conegut. I això passa malgrat que la constitució dominicana declara clarament que tots els infants nascuts a la República Dominicana tenen dret a la ciutadania dominicana.

L'article 15 de la Declaració Universal dels Drets Humans declara sense ambigüitats que "totes les persones tenen dret a una nacionalitat". Encara avui s'està negant aquest dret bàsic a un nombre important de persones. Es tracta d'un problema tan invisible que fins i tot es desconeix el nombre d'apàtrides. El que sí que se sap és que les persones sense estat, tant si són refugiades com si no, s'enfronten soles a una lluita diària perquè no es poden acollir a cap protecció. Necessiten que els estats, altres organitzacions o l'ACNUR es comprometin a trobar una solució als problemes que comporta l'apatrídia.

L'ACNUR, últimament, ha fet esforços per posar el focus d'atenció i oferir formació sobre aquest tema, tant dins l'ACNUR com fora. Per bé que encara queda un llarg camí per recórrer, s'han fet passos que han permès treure aquest problema de l'oblit.

Qualsevol anàlisi del problema de l'apatrídia ha de tenir en compte que negar la ciutadania és, en molts casos, una

forma de discriminació racial (ja siguin els dominicans d'ascendència haitiana o els refugiats butanesos al Nepal). La privació de la ciutadania permet discriminar poblacions considerades racialment o ètnicament indesitjables. És més, de vegades, despullar de la ciutadania alguns grups és el preludi d'una persecució a gran escala.

L'apatrídia també és el resultat de la manca de voluntat d'alguns estats d'integrar els grups que s'han assentat d'una manera permanent al seu territori durant generacions, per prejudicis i pors.

2.8. Retorn i reintegració

Una altra activitat en la qual les organitzacions humanitàries estem adquirint una experiència notable és acompanyar els refugiats en la tornada a casa, ja sigui en la fase preparatòria o durant el procés de retorn i reintegració. Amb la tornada, deixen de ser refugiats, però continuen sent persones necessitades de protecció, ja que segueixen estant fora de casa. Els retorns després d'un conflicte i la rehabilitació i la reconstrucció que acompanyen el procés de transició que va de la guerra a la pau requereixen temps, perícia, voluntat política, un suport financer sòlid i una inventiva considerable. Mentrestant, moltes d'aques-

tes tornades es continuïn fent amb precipitació i provocades pels governs abans que hi hagi les condicions bàsiques per fer-les serà necessari acompanyar les poblacions en aquest recorregut. Entre les gran repatriacions, en les quals hem participat, que han tingut lloc els últims anys, hi ha les de Namíbia, Etiòpia, el Salvador, Guatemala, Cambodja, Moçambic, Rwanda, Libèria, Kosovo i el Timor Oriental. Actualment, el procés de repatriació i reassentament més important està tenint lloc a Angola, animat per un procés de pau que avança des de l'alto al foc de l'abril del 2002, després de 30 anys de guerra. Repartits per tota l'Àfrica austral, centenars de milers de refugiats angolenys s'estan preparant per tornar a la seva terra després d'aquest llarg exili. Després de qualsevol conflicte, el procés d'una exitosa reintegració i rehabilitació és llarg i difícil.

Cal reconstruir el sistema legal i l'educatiu i que es creïn llocs de feina. Cal potenciar la creació de llocs de treball. Cal assegurar la supervivència de les vídues i orfes que ha deixat el conflicte. La més profunda de les tasques, la reconciliació i la construcció de la pau, es pot perllongar durant dècades i iniciar només quan els greuges es comencen a resoldre.

Només podíem portar el que cabia dins una petita bossa. Ens van avisar, a més, que no carreguéssim gaires coses. Durant uns quants dies vaig anar cremant documents, papers i escrits, sense pensar en cap altra cosa que desfer-me de tot allò que pogués comprometre'm. A mesura que les cendres volaven amb el vent, jo sentia que havia cremat la meua vida.

Tran Thi Nga, Vietnam del Sud

Passen els anys i un dia és igual al següent. I vas perdent fins i tot la capacitat de sorpresa pel que ens pot passar. Va haver-hi un moment en què creïem possible el retorn al nostre país, però no serà possible mentre continuïn allà les tropes estrangeres.

(...)

Aquí no passem gana i sabem que hi ha molta gent solidària que ens ajuda des de l'exterior i els estem molt agraïts. Tanmateix, no és normal dependre dels altres, perquè un vol decidir per si mateix i fer-se càrrec de la seva família, com ho ha fet sempre. És una cosa en la qual penso contínuament.

Saineng, Laos

La vida d'una refugiada no és fàcil. El que voldria dir a la gent que treballa amb refugiats és que haurien de ser prou pacients i escoltar amb molta atenció totes les coses que els diuen. Molts refugiats senten que les seves necessitats i opinions no importen. I las dones, de manera especial, estan plenes de temors i frustracions. A part de ser sobreexplotades, estan discriminades.

Christine (refugiada sudanesa)

... Malgrat que som refugiats, estem autoritzats a sortir del camp si tenim alguna gestió a fer a la ciutat. Però sé que hi ha altres camps on els refugiats estan tancats a dins i no tenen cap mobilitat. Les autoritats varen començar a tancar els camps després de la nostra arribada, sort que hem tingut. En realitat anem molt poc a la ciutat. Però quan hi anem és excitant veure totes aquestes llums i sentir la vida al carrer. Aleshores tenim la sensació de ser una veritable família i oblidar que haurem de tornar a les nostres gàbies.

Cap al tard, sovint, vaig a seure i a llegir a la biblioteca del camp. Hi ha molts llibres. Quan sigui gran m'agradaria tenir molts llibres, però no estic gaire segura de voler-me fer gran.

Estimat pare, la carta s'acaba. Si hem de marxar cap a un altre país, faré tot el que pugui perquè tu ens retrobis. Mentrestant hauré d'acontentar-me somiant.

Amb tot el meu amor,

Nhue

3. ALGUNS REPTES ACTUALS

A banda del servei directe sobre el terreny, una part molt important de la missió del Servei Jesuïta a Refugiats és advocar per la causa de les persones desplaçades forçosament. La connexió amb la protecció dels refugiats és evident. Campanyes, projectes d'investigació i educació pública s'impulsen a fi de defensar els drets dels refugiats. Des de l'experiència pròpia sobre el terreny, per exemple, moltes organitzacions humanitàries s'han unit per oposar-se a la circulació d'armes lleugeres, especialment de les mines antipersona.

Parlem en nom dels apàtrides i defensem els drets dels nens forçats a anar a la guerra. Alertem de la minva de la protecció dels refugiats als campaments, com és el cas dels que han estat militaritzats, o dels que no tenen la naturalesa civil protegida d'una manera adequada; cridem l'atenció del món

quan les dones estan en situació de risc o quan, per la seva posició fronterera, els campaments estan exposats a atacs de grups que creuen la frontera.

Les organitzacions humanitàries ofereixen valoracions crítiques respecte dels governs o de la política i la pràctica de l'ACNUR, per exemple, pel que

fa als sol·licitants d'asil urbans, a la de-
tenció dels sol·licitants i als tràmits per
determinar l'estatut de refugiat.

---

el tema dels refugiats
no s'ha tractat
de forma sistemàtica
dins dels organismes
de drets humans

3.1. Defensar els Drets Humans

Tradicionalment, el tema dels refu-
giats no s'ha tractat d'una manera siste-
màtica dins dels organismes de drets hu-
mans. D'entrada, s'han considerat la
responsabilitat d'altres agències, com
ara l'ACNUR pel que fa a la protecció
o el Programa Mundial d'Aliments
(PMA) pel que fa a les necessitats ali-
mentàries. Aquestes organitzacions, no
obstant això, cada vegada tenen dificul-
tats més grans per trobar els fons neces-
saris. És vital promoure un debat sobre
a qui correspon la responsabilitat d'as-
segurar que els refugiats disposin, sense
cap mena de discriminació, de tots els
drets humans inclosos en normes i re-
gles universals, i no només dels que pro-
posen les lleis humanitàries i sobre re-
fugiats.

Les greus i llargues conseqüències
físiques, mentals i psicosocials per la
negació dels drets humans de les perso-
nes desplaçades forçosament, especial-
ment entre les dones, els nens, la gent
gran refugiada i els sol·licitants d'asil

s'han d'abordar amb urgència. A tall
d'exemple, com a casos flagrants de la
injustícia social tenim aquells nens re-
fugiats sense accés a l'educació en els
anys de formació i les dones refugiades
embarassades sense una atenció pre i
postnatal adequada. Els efectes combi-
nats de la manca de drets humans es re-
sumeixen molt bé en les paraules d'un
company kenyata: "els refugiats es
queixen que és impossible aprendre
amb l'estómac buit". Això seria així si
certament tinguessin l'oportunitat d'a-
nar a l'escola o rebre algun tipus d'edu-
cació. L'ACNUR ha fet alguns passos
positius pel que fa a la provisió d'edu-
cació primària als nens refugiats. El
44% dels infants, el 2000, van tenir ac-
cés a l'educació primària. En canvi, no-
més el 3% dels nens a càrrec de
l'ACNUR en edats compreses entre els
12 i els 17 anys van rebre educació, ja
sigui professional o secundària, mentre
que les xifres per a aquest segment d'e-
dat en els països menys desenvolupats
són del 17%.

Molts Estats no creuen que sigui res-
ponsabilitat seva garantir que les perso-
nes desplaçades forçosament gaudeixin
de tots els drets humans fonamentals.
Aquest compromís és ignorat o delegat
a les agències de l'ONU. Tot i que
l'ACNUR i altres organismes tenen
l'important paper de donar suport i pro-
tegir aquestes persones, queda més en-
llà dels seus mitjans assegurar que els
desplaçats puguin disposar de tots els
seus drets fonamentals, i tampoc no és
la seva prioritat legal.

No totes les persones desplaçades,
en una situació semblant a la dels refu-
giats, queden emparades sota la protec-

ció de l'ACNUR. En alguns casos, això passa perquè l'Estat no s'ha incorporat ni a la Convenció del 1951 sobre els refugiats ni al seu protocol opcional (en particular, la majoria dels Estats asiàtics no ho han fet) o bé perquè l'individu o el grup no és considerat com a refugiat. D'altres estan desplaçats a l'interior del seu país, en circumstàncies en les quals els límits de la "frontera" s'estan litigant. Molts desplaçats interns no estan assistits o protegits per l'ACNUR o altres agències de l'ONU. Addicionalment el mandat de protecció de l'ACNUR ha enfatitzat la protecció legal, tot sovint en detriment de la protecció dels drets econòmics, socials i culturals.

La majoria de les situacions de desplaçament, més que ser situacions a curt termini, es perllonguen durant anys. Fins i tot quan els programes són per assistir i protegir refugiats i desplaçats interns, tendeixen a adreçar-se, essencialment, a respondre emergències. En particular per als nens, ja que l'impacte que implica la privació perllongada dels drets més fonamentals necessita que es tracti amb més atenció.

3.2. Quan es relaciona refugiats i terrorisme

Des dels atacs terroristes als EUA, l'11 de setembre de 2001, estem més amoinats que mai per la protecció dels drets dels refugiats. Des dels atacs esmentats, el tracte a les persones desplaçades forçosament s'ha deteriorat, i encara més la protecció social als refugiats a moltes bandes del món, especialment a les nacions més riques. Molts

governos han endurit els controls sobre la immigració i n'hi ha hagut, fins i tot, que han arribat a fer declaracions satanitzant els refugiats i els sol·licitants d'asil com a terroristes potencials. Aquesta mena d'expressions de xenofòbia amenacen el dret bàsic de qualsevol persona a cercar asil.

---

la detenció d'immigrants
s'ha incrementat
i l'opinió pública
sembla disposada
a acceptar polítiques
més fèrries
per raons de seguretat

Als EUA, per exemple, els atacs terroristes van modificar completament el context en el qual treballava el Servei Jesuïta a Refugiats. El programa oficial de reassentament dels Estats Units es va reduir dràsticament: dels 70.000 que, d'entrada, estaven autoritzats, només es va donar permís a 27.000 durant l'any 2002. Si bé no hi ha hagut canvis notables en l'opinió pública nord-americana sobre les polítiques antimigratòries, la detenció d'immigrants s'ha incrementat i l'opinió pública sembla disposada a acceptar polítiques més fèrries per raons de seguretat. El febrer del 2002, el president Bush va aprovar una nova política sobre embarcacions amb immigrants, amb l'objectiu de desanimar l'arribada d'haitians als EUA. La nova política estableix la detenció indefinida per a totes les arribades de vaixells amb immi-

grants, fins i tot per als sol·licitants d'asil. A finals de març del 2003, el recentment creat Departament de Seguretat Nacionals dels Estats Units (DHS) va anunciar l'aplicació d'una nova política per la qual procediria a detenir els sol·licitants d'asil procedents de 33 països considerats d'alt risc. En un gir que ha estat criticat per les organitzacions de drets humans, els sol·licitants d'asil són portats a dependències de seguretat durant tot el temps que duri el procés de la sol·licitud.

---

els estats membres
de la UE
han posat una gran part
de l'atenció
a enfortir el control
de les fronteres exteriors

3.3. El tancament de fronteres: la creació de l'Europa fortalesa

La Unió Europea està treballant sobre l'establiment d'unes polítiques comunes d'immigració i asil, amb la resolució ferma d'assolir aquesta fita durant el 2004, el mateix any en què la UE haurà passat de 15 a 25 membres, i expandit les fronteres exteriors. Amb l'abolició dels controls fronteres interiors, els estats membres de la UE han posat una gran part de l'atenció a enfortir el control de les fronteres exteriors, que, després del 2004, seran comunes amb les de diverses nacions de l'antiga Unió

Soviètica, i molts temen que això farà la UE més vulnerable a l'entrada d'immigrants il·legals tant de l'Est com del Sud.

El canvi cap a una política migratòria comuna és un assumpte delicat políticament. En la seva comunicació del 22 de novembre de 2000 al Consell i el Parlament europeu, la Comissió europea va reconèixer que "un canvi cap a una política proactiva demanarà un lideratge fort i un compromís clar per desenvolupar societats plurals i condemnar el racisme i la xenofòbia". La presència d'immigrants a la societat europea occidental ha estat, de vegades, acompanyada de tensions racials, que han aprofitat les organitzacions d'extrema dreta, que estan guanyant força a molts països de la UE.

Per desgràcia, la resposta dels estats membres de la UE està sent lenta, i semblen més amoïnats a construir el que ja s'anomena l'"Europa fortalesa" que a desenvolupar polítiques comunes que ajudin a protegir els sol·licitants d'asil i els immigrants.

Un exemple d'aquesta dinàmica el tenim en la recent proposta britànica d'establir centres de processament per a sol·licitants d'asil a les rutes de trànsit a la UE, així com centres de tràmit regionals a prop dels països d'origen. Aquestes propostes han estat criticades per moltes organitzacions de drets humans, perquè són impracticables, i s'ha denunciat que la detenció rutinària dels sol·licitants d'asil és contrària a les normes internacionals. Segons la proposta britànica, als sol·licitants d'asil que arribessin a la UE se'ls duria fora del territori, a centres de processament, en una

actuació que seria com una “política de detenció *offshore*”. L’ús rutinari de la detenció posa en dubte que es protegeixin els drets dels sol·licitants d’asil.

Finalment no es va arribar a cap acord sobre aquestes propostes a la trobada del Consell d’Europa del juny del 2003, després de no aconseguir el suport d’altres estats membres, tot i que és possible que alguns estiguessin d’acord amb la proposta i poguessin buscar fórmules per dur a terme aquesta iniciativa, unilateralment, al marge de les estructures de la UE.

Hi han hagut converses preocupants, a Brusel·les, que suggereixen vincular l’ajuda de la UE al desenvolupament a la signatura, per part de les nacions més pobres, d’acords de repatriació i perquè acceptin a aquells demandants d’asil que han estat refusats. La creació de “santuaris”, els acords de readmissió, l’estatut de protecció temporal, les llistes de tercers països segurs, procediments d’exclusió sumària als aeroports, l’eliminació dels beneficis socials per als sol·licitants d’asil i la pressió per a la repatriació són instruments de contenció.

D’altra banda, els mitjans de comunicació, a molts llocs d’Europa, han estat molt hostils cap als sol·licitants d’asil, ignorant-ne els patiments o simplificant-ne les lluites.

Tràfic d’èssers humans

Atès que tant els sol·licitants d’asil com els immigrants es poden veure en la situació de no poder trobar la manera d’entrar legalment a les riques nacions-fortalesa, la desesperació els llança als

braços de les màfies que trafiquen amb éssers humans, i que cobren milers d’euros per cap, amb la promesa d’una nova vida a Occident. El descobriment, a Dover, dels cossos de 58 ciutadans xinesos que van morir asfixiats en el viatge a la Gran Bretanya, el juny del 2000, va fer saltar el tema als titulars dels mitjans de comunicació, tot i que la realitat és que es continua ignorant quantes persones més hauran mort ja per aquest tràfic cap a Occident, especialment entre els que han naufragat al mar.

---

la desesperació els llança als braços de les màfies que trafiquen amb éssers humans

---

Molts dels “afortunats” que van assolir la destinació final són forçats a sotmetre’s a certes formes d’esclavitud, per reemborsar els diners que deuen a aquests traficants sense escrúpols. És molt preocupant el fet que moltes de les persones que han entrat il·legalment a través dels traficants siguin obligades a submergir-se en el submón de la prostitució com a preu del “passatge”. Posar les coses difícils perquè els sol·licitants d’asil puguin arribar a Occident per trobar-hi refugi, només alimentaran les bandes de traficants que han desenvolupat estructures molt sofisticades capaces de burlar la vigilància.

3.4. Fons insuficients per als programes d'ajuda als refugiats

Les organitzacions humanitàries que treballam amb els refugiats ens trobem cada vegada amb més dificultats per assegurar el finançament de molts dels nostres projectes. En part, això és perquè ha augmentat el nombre de persones desplaçades i les seves necessitats, però també té a veure amb la manca de voluntat d'algunes nacions riques a comprometre's amb l'ajuda al desenvolupament i amb els programes d'acció humanitària.

---

les retallades
en el finançament
es perceben
amb més severitat
des de les organitzacions
que no solen treballar
en situacions
d'interès mediàtic

L'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats mateix, Ruud Lubbers, s'ha queixat per la disminució dels recursos destinats a assistir els refugiats. L'alegat més vehement el va fer Lubbers a les nacions més riques en el transcurs de la 58a sessió anual de la Comissió de les Nacions Unides per als Drets Humans, a Ginebra, el 19 de març de 2002. "Si ja és prou negatiu que una cinquena part de la humanitat consumeixi les quatre cinquenes parts dels ingressos globals -va dir Lubbers a la

Comissió-, permetre que els programes humanitaris, l'objectiu dels quals és assistir les persones més vulnerables del món (els refugiats) romanguin finançats precàriament un any rere l'altre és una vergonya". En el seu discurs Lubbers va recalcar que "a la comunitat internacional ens hem de preguntar si potser no estem violant els drets humans dels refugiats, i d'altres grups vulnerables, en no facilitar-los l'assistència necessària per a què visquin amb un mínim de dignitat".

L'informe global de l'ACNUR del 2002 dona més detalls sobre les retallades al finançament que, segons diu, en va continuar limitant les operacions durant l'any. L'informe revela que "es van retallar uns 100 milions de dòlars al Programa Financer Anual, la qual cosa va implicar reajustar els programes a la baixa, molts dels quals ja estaven afectats pels recursos limitats". En termes absoluts, les contribucions governamentals i no governamentals a l'ACNUR per al 2002 van créixer lleugerament respecte de l'any anterior. No obstant això, des de l'any 1992, l'ACNUR ha estat testimoni d'una dècada marcada per la reducció constant de les contribucions anuals per als seus programes d'ajuda als refugiats (*vegeu l'UNHCR Global Report 2002, pàgina 20*). En termes reals, les contribucions a l'ACNUR no s'han incrementat des de l'any 1980, tot i que durant aquell període la "població d'incumbència" d'aquesta agència de l'ONU va passar de 8,4 milions de persones a 20,8 milions.

Les retallades en el finançament es perceben amb més severitat des de les organitzacions, com el Servei Jesuïta a

Refugiats, que no solen treballar en situacions d'interès mediàtic, ja que es concentren més en els escenaris del desplaçament a llarg termini, al costat dels refugiats oblidats, els que no criden l'atenció dels mitjans de comunicació ni són a les agendes internacionals. En part, això és perquè els donants, els privats en especial, s'esti-

men més que les seves donacions vagin als refugiats que han vist a la televisió o de qui han llegit alguna cosa als diaris, malgrat que, ocasionalment, hi pugui haver un excés de fons i d'organitzacions humanitàries en un país d'alt interès, i una absència completa de les dues coses en una regió molt necessitada.

Por què no tornes?
(fragment)

Sisplau, no em preguntis més
"Per què no tornes?"
Ho faria, si pogués.
Comunitat Humana mundial:
has d'entendre que
no és gens senzill ni fàcil
d'evitar els records del passat.
No em puc treure de la ment
la meva cultura tradicional,
la meva tortura sentimental,
els contes de la meva infància,
qua mai es fan vells ni mai moren,
estampats a la meva memòria.

Yilma Tafere (Etiòpia)

CONCLUSIÓ

Després d'aquesta repassada general, arribem a una conclusió: la gent continuarà, per una miríada de raons, abandonant casa seva i les seves regions d'origen cercant ja sigui seguretat o protecció, ja sigui una vida millor. I ja sigui en forma de desplaçament forçós, tal com l'hem entès tradicionalment (per exemple, les persones que estan escapant clarament d'un conflicte i de la persecució) o bé en forma de migracions des d'un país pobre a un país ric, els moviments de població continuaran sent un fenomen d'una gran magnitud en el futur.

El que no és tan clar, però, és com les regions i els països de recepció gestionaran el tema, ja sigui en termes de com manejar l'assumpte o de quin tracte dispensaran als immigrants. Hem intentat mostrar la complexitat que suposa identificar i classificar els diferents grups i individus que emigren. No obstant això, el que, ara com ara, és clar és el tema de la justícia, o millor dit de la injustícia, i el dret de cada individu a abandonar el seu lloc d'origen quan les condicions en aquest lloc suposin una amenaça per a la seva vida. Hem vist que els conflictes són la causa principal del desplaçament forçós. El que també és clar és que, tant conflictes com guerres tenen lloc, majoritàriament, a les

regions subdesenvolupades. En conseqüència, *hi ha una connexió evident no només entre conflicte i desenvolupament (o pobresa) sinó també entre desplaçament i desenvolupament*. La gent abandona la seva terra fugint de la pobresa extrema i del subdesenvolupament que aboquen a condicions de vida insuportables i inacceptables.

Es tracta, així doncs, d'una qüestió d'injustícia ja que, en aquest moment històric, *l'esquerda entre el món desenvolupat i el subdesenvolupat, o entre rics i pobres, s'està ampliant*. Paradoxalment, en un moment en què la millora dels nivells de benestar i els avenços tecnològics, la cooperació política entre les nacions en el marc de l'ONU i altres organismes internacionals ens ofereix el potencial necessari per enfrontar-nos i resoldre els problemes de desigualtat i injustícia. També he parlat de les retallades en els fons d'ajuda per als projectes de suport als refugiats, que només és un exemple del fet que, en les prioritats de les nacions més riques, no hi ha les necessitats de les poblacions més vulnerables i marginades del món. *Mentre les nacions subdesenvolupades continuïn sent pobres i no tinguin més suports, els moviments de població seguiran. Aquest és el quid de la qüestió*.

PREGUNTES PER DISCUTIR EN GRUPS

---

1. Avui, al món global, 190 milions de persones no viuen al lloc on van néixer. Això vol dir que un de cada 37 habitants del planeta ha emigrat.(és un emigrant):

- Què ens diu aquesta estadística?
- Què hi ha darrera d'aquest moviment humà, voluntari o forçat?

2. Després de la II Guerra Mundial, hi ha hagut més de 160 conflictes o guerres. Actualment, hi ha al voltant de 30 conflictes o guerres actives.

- Quines són les causes?
- Quines són les conseqüències?

3. Fins a la I Guerra Mundial, només el 5 % eren víctimes de la població civil; a la II Guerra Mundial, el 50 % van ser víctimes civils; en les guerres actuals, el 95 % són víctimes civils.

- Què suposa aquesta realitat?
- Quines ferides deixa?
- Quin futur tenen els pobles després d'un llarg conflicte?
- Com es pot refer un poble després d'un llarg conflicte?

4. La vida dels refugiats és una llarga espera pel retorn. Hi ha, emperò, noves generacions, nascudes als campaments, que només han experimentat el desarrelament i el patiment injust.

- Com es poden refer les seves vides?
- Quins traumes hauran de superar?
- Tindran confiança en el seu futur?
- Què volen dir per a ells els drets humans o la dignitat de tota persona humana?

5. Els processos de pau són llargs, fràgils i, a vegades, reversibles.

- Com s'aconsegueix la reconciliació?
- Com es reconstrueix la pau?
- Qui vetlla pel futur d'aquests pobles?
- Quin paper hi juguen, o quin paper haurien de jugar els organismes internacionals (ONU, UA, ...)?

6. Europa i, en general, els països del nord, van restringint cada vegada més el dret d'asil amb la por al terrorisme i l'obsessió per la seguretat. "Seguretat, justícia i llibertat" és el nou lema de la Unió Europea.

- S'aplica un doble criteri segons els moviments humans vinguin del nord o del sud?
- El capital no té fronteres, ¿les persones sí? ¿Com és això? ¿Quin futur té aquest món?

Refugiats i sol·licitants d'asil arreu del món en els anys 1996 a 2004
font: World Refugee Survey 2005. U.S. Comitee for Refugees and Immigrants

Principals fonts d'origen de refugiats i de desplaçats interns fins a 31 de desembre de 2004

font: World Refugee Survey 2005. U.S. Comitee for Refugees and Immigrants

Refugiats

Països que han generat el nombre més gran de refugiats i sol·licitants d'asil

Palestina	2.985.500
Afganistan	2.088.200
Sudan	703.500
Myanmar	691.800
Burundi	482.200
Congo-Kinshasa	469.100
Iraq	366.100
Libèria	328.300
Somàlia	324.900
Vietnam	310.300
Colòmbia	263.600
Angola	223.300
Eritrea	204.200
Xina	158.100
Bhutan	120.500

Desplaçats interns

Països en els que les persecucions, els conflictes armats o la violència generalitzada han desplaçat dins del país major nombre de població civil

Sudan	5.300.000-6.700.000
Colòmbia	2.900.000
Congo-Kinshasa	2.330.000
Uganda	1.330.000
Iraq	1.000.000
Myanmar	550.000-800.000
Azerbaidjan	528.000
Costa d'Ivori	500.000-800.000
Índia	500.000
Indonèsia	500.000
Libèria	464.000
Algèria	400.000-600.000
Somàlia	400.000
Kenya	360.000
Sri Lanka	353.000